ЎЗБЕКИСТОНДА ОЗИҚ-ОВҚАТ ХАВФСИЗЛИГИНИ ИҚТИСОДИЙ ХАВФСИЗЛИКНИ ТАЪМИНЛАШДА ТУТГАН ЎРНИ

Риксибаев Х.С.
Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети магистратура тингловчиси

Аннотация: Президентимизнинг 2018 йил 16 январдаги “Мамлакатнинг озиқ-овқат хавфсизлигини янада таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармонига мувофиқ, озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш, бозорни сифатли, хавфсиз ва арзон маҳсулотлар билан тўлдириш, аҳолининг харид имкониятини мустаҳкамлаш, ташқи иқтисодий фаолиятни либераллаштириш ва соғлом рақобат муҳитини ривожлантириш бўйича устувор вазифалар белгиланган. Шу асосида юртимизда талаб юқори бўлган озиқ-овқат товарларини импорт қилишда тўсиқ ва чекловларни бартараф этиш, ташқи иқтисодий фаолият субъектлари ҳуқуқларини ҳимоя қилиш кафолатларини кучайтириш бўйича изчил чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.

Калит сўзлар: Озиқ-овқат хавфсизлиги, озиқ-овқат муаммоси, Озиқ-овқат хавфсизлиги концепциясини, озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги ташкилоти.

Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари муҳокамаси порталида Вазирлар Маҳкамасининг “2019-2024 йилларда мамлакатда озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш миллий дастурини тасдиқлаш тўғрисида”ги қарори лойиҳаси жойлаштирилди. Ҳужжатда қайд этилишича, мамлакатда озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий ҳолатини барқарор ривожлантириш, фуқароларнинг соғлиғи ва ҳаётини яхшилаш, миллий хавфсизлиги ва мамлакат мустақиллигини барқарор сақлашнинг асосий йўналишларидан бирига айланди. Мазкур йўналишда республикада аҳолини сифатли озиқ-овқат маҳсулотлари билан барқарор таъминлаш, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштирувчиларни қўллаб-қувватлаш бўйича стратегик жиҳатдан мақсадли ҳамда изчил чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.

Озиқ-овқат хавфсизлиги масалалари Ўзбекистони жтимоий-иқтисодий сиёсатида мустақилликнинг дастлабки йилларидан бошлаб марказий ўринлардан бирида туради. Шу боис, озиқ-овқат хавфсизлиги ва у билан боғлиқ масалалар давлат миқёсида алоҳида эътибор билан қаралмоқда. Бу тегишли ҳуқуқий-меъёрий ҳужжатларда, уларинг ижросини таъминлашда ўз ифодасини таъминлашда ўз ифодасини топмоқда. Жумладан, 2017—2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида ҳам “Қишлоқ хўжалигини модернизация қилиш ва жадал ривожлантириш” йўналишининг асосий вазифалари қаторида “таркибий ўзгартиришларни чуқурлаштириш ва қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини изчил ривожлантириш, мамлакатимиз озиқ-овқат хавфсизлигини янада мустаҳкамлаш, экологик тоза маҳсулотлар ишлаб чиқаришни кенгайтириш, аграр секторнинг экспорт салоҳиятини сезиларли даражада ошириш” белгиланган [1].

Умуман, халқимиз хотиржам бўлиши керак: сифатли озиқ-овқат махсулотлари ишлаб чиқариш, бу борада кафолатланган захирани яратиш ва уларни бозорга узлуксиз етказиб бериш ҳамда нарх-наво барқарорлигини таъминлаш ишларига устувор даражада қаратилади. Бунинг учун Хукумат ва хокимликлар томонидан барча чоралар кўрилади ҳамда бу масала

Президентнинг доимий назоратида бўлади [2],-деб таъкидланган. Шу нуқтаи назардан, озиқ-овқат хавфсизлигини бахолаш, уни таъминлашнинг илмий-назарий ва услубий жихатларини тадқиқ этиш ҳамда устувор йўналишларини асослаш бўйича тадқиқотлар олиб бориш соҳасидаги долзарб муаммолардан саналади. Сайёрамиз аҳолиси 8 миллиард нафардан ошган ҳозирги пайтда озиқовқат хавфсизлигини таъминлаш минтақавий хавфсизликдан кам аҳамиятга эга эмас. Ахир, доно халқимиз топиб айтганидек, “Томоқни ямаб бўлмайди”. Бунинг маънисини тўқчиликда улғайган бугунги авлод у қадар теран англамас. Аммо йўқчилик ва қаҳатчилик азобини тотган катта авлод эса ўз таналарида чуқур ҳис этадилар. Чунки улар қорни оч одам таомдан бошқа нарсадан ҳузур-ҳаловат топмаслигини жуда яхши биладилар. Шукурки, бугун фароғатчилик, юртимиз бозорлари-ю, катта-кичик савдо тармоқлари истеъмол неъматлари билан тўла. Бироқ бу тўкинлик хотиржамликка асосбўлаолмайди. Бутун дунёда кузатилаётган иқлим ўзгаришлари, айрим давлатлардаги сиёсий беқарорликлар, жорий этилаётган иқтисодий чекловлар, экспортга қўйилаётган чегаларлар-буларнинг оқибатида кўплаб жойларда муҳим истеъмол товарлари етишмовчилиги, нархларнинг ўсиб бориши кузатилмоқда. Халқаро экспертлар прогноз қилишларича, жорий йилда дунёда озиқ-овқат маҳсулотлари нархи камида 20 фоизга ўсиши мумкинлиги таъкидланган [3]. Айнан шу ва шу каби муаммолар, Шанхай ҳамкорлик ташкилотининг Самарқанд саммитида глобал масала сифатида кўтарилди.

Ўзбекистон охирги бир йилда ШҲТ маконида ҳамкорликнинг биринчи шарти бўлган ўзаро ишонч руҳини уйғотиш ва мустаҳкамлаш йўлида мисли кўрилмаган ишларни амалга оширди. Пандемия ва глобал инқироз оқибатларига қарамасдан, Раислик режасини тўлиқ амалга оширишга муваффақ бўлди. Ўзбекистон Дунёнинг диққат марказида бўлди. Юртимиз охирги уч йилдаги энг йирик тадбир-Шанхай ҳамкорлик ташкилотининг Самарқанд саммитига мезбонлик қилди. Юксак даражада ўтказилган мазкур йирик форумнинг нуфузи нечоғлик юқори эканлигини тасаввур қилиш учун биргина факт, яъни саммит ишида 15 га яқин давлат раҳбарлари ва 10 дан ортиқ халқаро ташкилотлар етакчилари иштирок этганини келтириш кифоя. Қолаверса, у бирнеча йиллик“ пандемия танаффусидан” сўнг ШҲТ мамлакатлари ва халқлари ўртасидаги дастлабки юзма-юз мулоқот эканлиги, унинг доирасида 40 дан ортиқ давлатлараро ҳужжатлар қабул қилингани саммит аҳамияти нақадар улкан эканлигини яққол кўрсатиб турибди. Бу ташкилотга аъзо давлатлар ўртасидаги кўп қиррали ҳамкорликни янада мустаҳкамлаш, таъбир жоиз бўлса, уни янги босқичга олиб чиқишга хизмат қилади. Озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш масаласи барча мамлакатларда муҳим аҳамият касб этади. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг “Озиқовқат ва қишлоқ хўжалиги ташкилоти” (FAO) томонидан таъкидланишича, озиқ-овқатхавфсизлигига эришиш, бу барча инсонларнинг хоҳлаган вақтда жисмоний, ижтимоий ва
иқтисодий жиҳатдан етарли миқдорда хавфсиз озиқавий маҳсулотлар билан таъминланишни англатади. Озиқ-овқат хавфсизлиги кишиларнинг фаол ва соғлом ҳаёт кечиришлари учун зарур бўлган хавфсиз озиқ-овқат маҳсулотларига жисмоний ва иқтисодий жиҳатдан ҳар бир даврда етарли миқдорда эришиш мумкин бўлган ҳолат деб таърифланади. Озиқ-овқат хавфсизлиги жуда кенг тушунча бўлиб, биринчи навбатда мустақилдавлатнинг бошқа давлатларга айнан озиқ-овқат маҳсулотларига нисбатан боғлиқ, яънитобе эмаслигини билдиради. Шунингдек, аҳоли эҳтиёжини физиологик меъёрларга мос равишда истеъмол товарлари билан етарли даражада таъминлашни назарда тутади. Ҳарбирмамлакатда миллий иқтисодиётининг ривожланиши, аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш муаммоларини ҳал этилиши, ижтимоий барқарорликни мустаҳкамланишига кўплаб омиллар қаторида озиқ-овқат сифати ва хавфсизлигини таъминлаш муҳим йўналишлар жумласига

киради. Озиқ-овқат сифати ва хавфсизлигини таъминлаш эса кўп жиҳатдан қишлоқ хўжалиги соҳасининг ривожланганлик даражасига, маҳсулотларни етиштириш миқдор кўрсаткичларига, қайта ишлаш шароитларига, тармоқ маҳсулотларининг сифатига, сақланиши, агротехнологик жараёнларни бориши, шунингдек, бозорларда маҳсулотларнинг доимийлигини таъминланганлик даражасига боғлиқдир. Миллий иқтисодиётимизнинг рақобатбардошлигини ошириш ҳамда экспортсалоҳиятини мустаҳкамлашда маҳсулотлар сифатини таъминлаш бўйича халқаро стандартларни жорий этиш масалалари муҳим аҳамияткасбэтади.

Президентимиз Шавкат Мирзиёев ШҲТ саммитининг кенгайтирилган тартибдаги мажлисидаги нутқида дунёда ишонч ва ўзаро бир-бирини тушуниш тақчиллиги сезилаётган, қарама-қаршиликлар ва можаролар кузатилаётган бугунги шароитда барқарорлик ва хавфсизликка нисбатан кўплаб таҳдидлар кучайганига яна бир бор урғу берди. “Ўзаро ишонч, адолат ва ҳамжиҳатликка талаб глобал миқиёсда тобора ортиб бормоқда. Шу муносабат билан очиқ ва конструктив мулоқотни давом эттириш ҳар қачонгидан ҳам кўпроқ талаб этилмоқда.

Халқаро агентликлар хабарига қараганда, бу йилги деҳқончилик мавсумида Европа мамлакатларида кузатилган қурғоқчилик ва Украина инқирози туфайли тахминан 3 миллион тонна дон йўқотилган. Қурғоқчилик оқибатида буғдой ҳосили – Венгрия 11 фоиз, Руминия 20 фоиз, Болгария 11 фоиз камайган. Франция, Польша, Молдава ва ҳатто Италияда ҳам ғалла ҳосилининг катта қисми бой берилгани ойдинлашмоқда. Қишлоқ хўжалигида кузатилган яна бир муаммо-азотли ўғитлар тақчиллиги ва уларнинг нархи ошиб кетганлигидир. Бу нафақат Европа, балки Осиё мамлакатларида иккинчи экин бўлган шоли етиштириш ва унинг ҳосилига хавф туғдирмоқда. Масалан, Таиландда шолизорларни минерал ўғитлар билан озиқлантиришнинг имкони бўлмаяпти. Хитой ва Ҳиндистонда ҳам деярли шунга ўхшаш вазият. Бу каби омиллар таъсирида дунёда озиқ-овқат маҳсулотлари нархи ошиши кутилмоқда[4]. Украинадаги вазият эса буни янада мураккаблаштириши турган гап. Тасаввур ҳосил қилишингиз учун БМТнинг Озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги ташкилоти (ФАО) ҳисоботидан айрим рақамларни келтирамиз. Унда айтилишича, шупайтгача жаҳон бозорига кунгабоқар ёғининг 46 фоизи, буғдойнинг 9 фоизи, арпанинг 17фоизи, маккажўхорининг 12 фоизи Украина томонидан етказиб берилган. Бошқача қилиб айтганда, кунгабоқар ёғи экспортининг 73 фоизи, буғдойнинг 33 фоизи, арпанинг 27 фоизи Украина ва Россия улушига тўғри келган Президентимиз ШҲТ Самарқанд саммити иштирокчиларнинг эътиборини ШҲТ майдончасида озиқ-овқат хавфсизлиги масалалари бўйича ҳали жиддий ҳамжиҳатлик йўлга қўйилмаганига қаратди. Яъни озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашнинг умумий тамойиллари ва ёндашувларини ишлаб чиқишга, қишлоқ хўжалиги экинларини етиштириш ва қайта ишлаш дастурларига, тўғридан-тўғри ўзаро таъминотнинг мувофиқлаштирилган схемаларини шакллантиришга, юқори сифатли ва арзон озиқ-овқат маҳсулотларини етказиб бериш учун самарали логистика, “яшил” ва экспресс-йўлакларни ташкил этишга чақирди. Ушбу ҳаётий масалаларни кенг муҳокама қилиш мақсадида келгуси йили Озиқ-овқат хавфсизлиги бўйича халқаро конференция ўтказишни таклиф этилди[5].

Озиқ-овқат хавфсизлиги нафақат Шанхай хамкорлик ташкилотининг, қолаверса бутун Дунё хамжамиятининг олдидаги долзарб масала эканлигига яна бир бор амин бўлдик. Юқорида таъкидланган масалалар, айниқса озиқ-овқат махсулотларини ишлаб чиқариш ва унинг хавфсизлиги масаласи, Тошкенткимё-технология институтининг “Озиқ-овқатмаҳсулотлари технологияси” факултетида, тахсил олувчи талабаларнинг ўқув дастурига киритилган ва бугунги кунда “Дон, нон, макарон, қандолат махсулотлари

технологияси ва уларнинг хавфсизлиги, “Гўшт-сут ва консерва маҳсулотлари технологияси” каби маҳсулотлар ишлаб чиқариш ва республикамиз учун етук мутахассисларни тайёрлаш, уларни амалий ва назарий кўникмаларини шакллантиришда, замон талабларига мос равишда тайёрлаш йўлга қўйилган. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси администрацияси томонидан 2021 йил январдаги №02-РА 1-1844 сонли таклиф ва Тошкент кимё - технология институти хамкорлигида республикамизда фаолият юритиб келаётган соҳа саноат корхоналарида янги технология ва ускуналар билан жихозланган корхоналарда, талабаларни бевосита амалиёт ўташлари, профессор ўқитувчиларни стажировкага юбориш орқали, озиқ - овқат саноатини турли жабҳаларини, хорижда ишлаб чиқарилган махсулотлари ГОСТ ва сифат кўрсатгичларини, маркетинг тизими, жаҳон бозорига чиқиш каби масалаларни ечишда дастур бўлиб келади[6].

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича харакатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли фармонининг 1-иловаси. Lex.uz.

2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. 2020 йил 29 доекабрь.”Ҳалқ сўзи” газетаси, 2020 йил 30 декабрь

3.Review.uz(https://review.uz/oz/post/shht-samarqand-sammiti-ozbekiston-diplomatiyasiningyorqin-galabasi)

4. Санаев, Э. Ш., Рахимов, Д. П., & Мардонов, Н. Р. (2022). КАКАО ЎРНИНИ БОСУВЧИ ХОМАШЁЛАРГА БОЗОР ТЕНДЕНЦИЯЛАР. Science and innovation,1(A3),354-359.

5. https://sputniknews-uz.com/ ШҲТ-2022: Самарқанд саммити Самарқанд 15-16 сентябрь кунлари Шанхай ҳамкорлик ташкилотининг (ШҲТ) давлат раҳбарлари кенгаши мажлисига мезбонлик қилади.

6. Таълим, фан ва ишлаб чиқариш ўзаро иннавацион ҳамкорлиги ривожланишининг гаровидир. БШ Усмонов, ФХ Рахимов Таълим, фан ва инновациялар,6-10

WORDLY KNOWLEDGE